

KÜRESELLEŞME VE GÜVENLİK: ULUSAL GÜVENLİĞE YÖNELİK YAKIN YENİ TEHDİTLER

Selim KANAT*

Mehmet AKTEL**

Geliş/Received: 14.11.2019

Kabul/Accepted: 13.12.2019

Özet

Güvenlik kavramı uluslararası ilişkilerin önemli çalışma alanlarından birisidir. Her ne kadar güvenlik konusundaki kavramsal çalışmalar son dönemlere kadar ihmal edilmiş olsa da bu alandaki çalışmalar II. Dünya Savaşı sonrasında başlamıştır. Soğuk Savaş boyunca hakim olan klasik güvenlik anlayışı çerçevesinde düşman devlet-ideoloji tanımlaması üzerinden devletin güvenliğini öncülleyen bir anlayış içerisinde ulusal güvenlik tanımlanmıştır. Bu tanımlama içerisinde devletler güvenliği, uluslararası alanda ülke sınırlarının düşman işgalinden korunması ve egemenliğin muhafazası şeklinde kabul etmişler, ulusal alanda ise organize suç, terör gibi tehditlere karşı asayişin temini anlayışı üzerinden güvenlik çalışmalarına yaklaşmışlardır. 1980'lerle birlikte bu durum değişmeye başlamıştır. Soğuk Savaşın bitiminde küreselleşme olgusunun da etkisi ile ulusal/uluslararası güvenliğe yönelik yeni tehditler ortaya çıkmıştır. Kendi içerisinde tezatlıklarla ilerleyen küreselleşme kavramı en başta dünya genelinde varlığı ile yoksul kesimler/uluslar arasındaki farkı büyütürken, günümüz dünyasının eskisine nazaran daha fazla tehdidi içinde barındıran, istikrarsız bir hale gelmesine neden olmuştur. Yeni tehditlerin ortaya çıkmasında önemli bir faktör olan küreselleşme olgusunun gelişimi, ulusal güvenliğin tanımlanması üzerinde önümüzdeki dönemlerde etki sahibi olmaya devam edecektir. Küreselleşme olgusu bir yandan güvenliğe yönelik yeni tehditler ortaya çıkarmakta, diğer yandan var olan tehditleri daha ciddi, daha küresel hale getirmektedir. Bu gerçek, devletlerin ulusal güvenlik anlayışlarını yeniden gözden geçirmelerini gerekli kılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası Güvenlik, Küreselleşme, Klasik Güvenlik, Yeni Güvenlik, Yeni Tehditler

---

* Dr. Öğr. Üyesi, Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü, selimkanat@sdu.edu.tr 0533 7720235

** Prof. Dr. Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü mehmetaktel@sdu.edu.tr 0536 451 9572

GLOBALIZATION AND SECURITY: RECENT NEW THREATS TO NATIONAL SECURITY

Abstract

The concept of security is one of the important fields of study of international relations. Although conceptual studies on security have been neglected until recently, security studies started after World War II. Within the framework of the classical security concept that prevailed during the Cold War, national security was defined in an understanding that pioneered the security of the state through the definition of enemy state-ideology. In this definition, states accepted security as protection of the borders of countries from enemy occupation and preservation of sovereignty in the international arena, on the other hand, they approached the security activities in the national field through the understanding of the provision of public order against threats such as organized crime and terror. With the 1980s, this situation began to change. With the effect of globalization at the end of the Cold War, new threats to national / international security emerged. The concept of globalization, which proceeds in contradictions within itself, has enlarged the difference between the wealthy and poor sectors / nations in the world and has made today's world more unstable, with more threats than before. The development of globalization, which is an important factor in the emergence of new threats, will continue to have an impact on the definition of national security in the coming periods. The phenomenon of globalization raises new threats to security on the one hand, and makes existing threats more serious and more global. This fact requires states to reconsider their understanding of national security.

Key Words: International Security, Globalization, Classical Security, New Security, New Threats.

GİRİŞ

Güvenlik kavramı belki de her bilim dalında şu ya da bu şekilde ele alınan, üzerinde araştırma yapılan bir konudur. Bilişim teknolojilerinde, sağlık bilimlerinde, mühendislik bilimlerinde, sosyal bilimlerde hemen hemen her alanda güvenlik; üzerinde kafa yorulan, çalışmalar yapılan konulardan birisidir. Türkiye’de güvenlik ile ilgili yazılan akademik tezlere baktığımızda dış hekimliğinden bankacılığa, iktisattan hukuka kadar pek çok alanda çalışmalar yapıldığını görmekteyiz (www.yok.gov.tr, 2019).

Her alanda kendisine has bir önemi olmakla birlikte, güvenlik çalışmalarının siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler alanında önemi farklıdır. Siyaset bilimi açısından devletin en önemli görevi, vatandaşlarının güvenliğini temin etmesidir. Hatta bunu devletin yegâne görevi olarak değerlendiren Hobbes’a göre devletler, güvenliğin sağlanmasında her türlü yönteme başvurmalıdırlar (Furtun, 2005: 73).

Uluslararası İlişkiler¹ açısından da durum farklı değildir; her şeyden önce bu disiplininin müstakil yani diğer bilim dallarından ayrı bir bilim dalı olarak ortaya çıkmasında güvenlik kavramının önemi büyüktür. Uluslararası İlişkilerin ayrı bir bilim dalı olarak ortaya çıkması I. Dünya Savaşı döneminde uluslararası ilişkiler teorilerinden söz edilmeye başlanması ile mümkün olmuştur. Akabinde II. Dünya Savaşı sonrasında yaygınlık kazanan bir teori olarak siyaset gerçeği, Uluslararası İlişkilerin özerk bir alan olarak kabul edilmesini sağlamıştır. Siyasal Liberalizm ve Gerçekçilik gibi diğer Uluslararası İlişkiler teorileri de aslında temel olarak şu sorulara cevap ararlar: “Uluslararası İlişkilerde çatışmalar/savaşlar nasıl önlenir? Uluslararası güvenlik ve istikrar nasıl sağlanır ve devam ettirilir?” bu bakımdan uluslararası ilişkiler disiplinini diğer siyasal/yönetimsel bilimlerden ayıran şey ürettiği teoriler yoluyla uluslararası barış ve güvenliğin nasıl sağlanacağı sorusuna çözüm üretmeye çalışmasıdır.

Güvenliğin sağlanmasında ise ilk önce yapılması gereken şey, güvenliğe yönelik tehditlerin bertaraf edilmesidir. Bunun içinde tehditlerin neler olduğunun saptanması gerekmektedir. Bu sebeple konumuz olan uluslararası ilişkilerde ve siyaset biliminde, diğer alanlarda da olduğu gibi güvenlik; “tehdit” kavramı ile tanımlanan bir olgudur. Tarihsel akış içerisinde tehditler değiştiğinde, dönüştükçe güvenliğin tanımı da, güvenlik önlemleri de değişmiştir. Bilhassa 80’li yıllarla birlikte ulusal ve uluslararası güvenlikte tehditler değişmeye, çeşitlenmeye başlamıştır. Bu değişimin altında yatan nedenlerden birisi de “küreselleşme” olgusudur. Küreselleşme bir yanda insanlık için yepyeni imkânlar, refah ve mutluluk sunarken diğer yanda da yoksulluk, açlık, fakirlik ve istikrarsızlığı beslemektedir. Bu şekilde tezatlıklarla ilerleyen bir olgu olan küreselleşme, ulusal ve uluslararası güvenliğe yönelik tehditlerin de değişmesine, çeşitlenmesine ve dönüşmesine neden olmaktadır. Bu çalışmanın çıkış noktası da bu varsayımdır.

Küreselleşme ve güvenlik konusu daha önce de çeşitli çalışmalarda ele alınmıştır. Bu çalışmalarda örneğin küreselleşmenin Türkiye’nin ulusal güvenliğine etkilerini sadece terör ve göç konuları üzerinden açıklamaya çalışılmış (Tağma, 2002), başka bir çalışmada ise küreselleşmenin çevre ve insani güvenlik üzerine etkileri, sınır aşan suçlar nükleer silahların yayılması, bulaşıcı hastalıklar gibi tehditler ile 11 Eylül saldırıları sonrasında ne şekilde karşımıza çıktığı ve asıl olarak bunlar karşısında Türkiye’nin uluslararası güvenliğin sağlanmasındaki rolü ele alınmıştır (Gökçe, 2017). Benzer şekilde bir başka çalışmada küreselleşmenin güvenlik üzerindeki etkisi çevre güvenliği üzerinden açıklanmaya çalışılmıştır (Ütenler, 2016). Diğer bir çalışmada küreselleşmenin Türkiye’nin ulusal güvenlik anlayışı üzerindeki etkisi, Türkiye’nin komşuları ile olan ilişkilerin üzerinden değerlendirilmeye çalışılmıştır (Torun, 2012). Benzer şekilde bir diğer çalışma küreselleşmenin güvenlik üzerindeki etkisi konusunu küresel ısınma üzerinden ele alırken (Eminoğlu, 2009), bir başkası küreselleşme ve güvenlik ilişkisini ekonomik güvenlik üzerinden ele almıştır (Alkan, 2014). Örnekleri çoğaltmak mümkündür. Ancak bu çalışma diğerlerinden farklı bir şekilde, küreselleşme sürecinin uluslararası güvenliğe yönelik tehditler

¹ Baş harfleri büyük Uluslararası İlişkiler yazımı uluslararası ilişkiler disiplinini vurgulamak için kullanılmaktadır.

üzerindeki etkisini ve bu etkinin uluslararası güvenlik tanımı ve anlayışı üzerindeki sonuçlarını ortaya koymaya çalışmaktadır.

Buradan hareketle bu çalışma tehdit kavramı üzerine odaklanmayı ve günümüzde uluslararası güvenliğe yönelik yakın tehditlerden bir kaçını ele alarak, bu tehditlerin ortaya çıkışında ve gelişmesinde küreselleşme sürecinin etkisini analiz etmeyi amaçlamıştır. Çalışmanın özgünlüğünün temeli budur. Dolayısıyla çalışmanın temel araştırma sorusu küreselleşmenin uluslararası güvenlik üzerine etkileri nelerdir? sorusudur. Ancak bu soruyu; küreselleşmenin güvenliğe yönelik tehditler üzerinde etkileri nelerdir? alt sorusu üzerinden ele almayı amaçlamaktadır. Bu sorular haricinde çalışmada, uluslararası ilişkiler açısından klasik güvenlik nedir, unsurları nelerdir? Yeni güvenlik terimi ile ne kastedilmektedir. Yeni güvenliğin klasik güvenlik anlayışından farklılıkları veya benzerlikleri nelerdir? Küreselleşmenin güvenliğin dönüşümüne etkileri nelerdir? ve Küreselleşme ile birlikte ortaya çıkan ya da etkisini artıran tehditler nelerdir? gibi sorulara da cevap verilmeye çalışılacaktır.

Bu çaba, yeni güvenlik kavramsallaştırmasının teorik temellerine bir katkı yapma amacını da kendi içerisinde barındırmaktadır. Çalışmanın literatüre katkısı da konunun bu yaklaşım üzerinden değerlendirilmesi sayesinde olacaktır. Küreselleşmenin özellikle küresel gelir dağılımı üzerindeki olumsuz etkileri üzerinden yeni güvenlik tehditlerini, bu tehditler üzerinden de yeni güvenlik kavramsallaştırmasının küreselleşme ile ilişkisi konu ile ilgili kaleme alınmış çalışmalar üzerinden bilgi, yorum, analiz ve sayısal veriler derlenerek yapılacaktır. Kullanılacak olan bu belgesel kaynak yöntemi, yerli ve yabancı literatür taranarak uygulanacaktır.

Çalışmada ilk önce uluslararası ilişkilerde güvenlik konusu kavramsal boyutları ile ele alınacaktır. Güvenlik kavramının Uluslararası İlişkiler disiplini açısından önemi bu kısımda ele alınacak diğer bir konudur. Akabinde klasik güvenlik kavramı açıklanmaya çalışılacaktır. Bu kısım “Yeni Güvenlik” kavramsallaştırılmasının ele alınacağı bir sonraki bölüme hazırlık niteliğindedir. Son kısımda ise küreselleşmenin yeni bir takım güvenlik tehditleri üzerindeki etkisinden hareketle, güvenliğin aldığı yeni hal ve küreselleşme arasındaki ilişki ele alınacaktır.

1. Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı

Güvenlik kelime anlamı olarak “Toplum yaşamında yasal düzenin aksamadan yürütülmesi, kişilerin korkusuzca yaşayabilmesi durumu, emniyet” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2019). Tehlikeden masun olma durumunu ifade eder. En geniş anlamı ile kişinin uygun bir şekilde yaşamını sürdüreceği asgari şartların varlığını ifade eder (Bozkurt ve Kanat, 2007; 59). İnsanlar yemek, içmek, uyumak gibi fizyolojik ihtiyaçlarını karşılayabildikleri noktada, güvenliklerini sağlamaya çalışmaktadırlar. Maslow bunu kendisinin geliştirmiş olduğu ihtiyaçlar hiyerarşisinde, güvenlik ihtiyacını fizyolojik ihtiyaçlardan hemen sonra ikinci sıraya koyarak açıklamıştır (Maslow, 1943; 377). Dolayısıyla güvenlik, hayatın en temel gereksinimleri arasında üst sıralarda yer almaktadır. İnsanlar gündelik yaşam içinde hem kendilerinin hem de sevdiklerinin can ve mal güvenliğini sağlama uğraşı içindedirler (Dedeoğlu, 2008; 21).

Diğer yandan güvenlik kavramı siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler açısından ayrı bir öneme sahiptir. Örneğin devletlerin temelini ne olduğu sorusuna cevap arayanlar arasında yer alan “toplumsal sözleşmeciler” değişik şekillerde, güvenliğin devletlerin kurulmasında önemli bir etken olduğunu kabul ederler. Toplumsal sözleşmecilerden Hobbes’a göre devlet, doğa halindeki anarşi ortamından kurtulmak üzere bir toplumsal sözleşme ile kurulur. Devletin olmadığı anarşi halinde, insanların yaşayabilmeleri mümkün olmadığından, insanlar doğa halinde sahip oldukları tüm haklardan vazgeçerek, karşılıklı ve eşzamanlı imzaladıkları varsayılan bir sözleşme ile devleti kurarlar. Leviathan nitelemesiyle anılan Hobbes’ın devlet tasvirinin görevi, toplumsal sözleşmenin taraflarının güvenliklerinin sağlanmasıdır. Diğer bir deyişle Hobbes’a göre devletin varlık nedeni, vatandaşlarının güvenliklerini temin etmesidir (Hobbes, 2010: 81).

Uluslararası İlişkiler disiplinin üniversitelerde ayrı bir kürsü bilim olarak okutulmaya başlaması I. Dünya Savaşı zamanlarına rastlar. Bu ayırmada, uluslararası sistemi açıklama gayesi içinde olan uluslararası ilişkiler teorilerinin etkisi vardır. O dönemde Uluslararası ilişkilerin liberal yaklaşımı I.

Dünya Savaşı sonrası sıklıkla sorulan “Uluslararası sistemde savaşlar neden çıkar, nasıl önlenir, barış ve istikrar nasıl sağlanır, nasıl devam ettirilir? Sorularına, bir takım cevaplar vermeye çalışmıştır. Sonrasında benzer sorulara Realizm, Neorealizm, Neoliberalizm, İnşacı yaklaşım, diğer davranışsal ve eleştirel yaklaşımlar gibi uluslararası ilişkiler teorileri de kendi öngörülerini çerçevesinde cevaplar aramışlardır ve halen de bu çaba devam etmektedir. Dolayısıyla Uluslararası İlişkiler biliminin temelinde var olan ve diğer bilim dalları ile arasındaki farkı yaratan Uluslararası İlişkiler teorilerinin temelinde “güvenlik” kavramı vardır. Bu açıdan yaklaşıldığında Uluslararası İlişkiler bilimi uluslararası sistemi, güvenlik kavramı üzerinden açıklama çabasını öncelikli olarak içerisinde barındırmaktadır.

Bu şekilde güvenlik kavramı, siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler için kritik bir önemde olmasına rağmen, bu konudaki kavramsal çalışmalar uluslararası ilişkiler disiplininde yakın tarihlere kadar ihmal edilmiştir. Bu ihmal çerçevesinde güvenlik kavramı daha çok askerlerin ve diğer kolluk kuvvetlerinin pratik çalışmalarına konu olmuş, akademik, entelektüel ilginin nispeten dışında kalmıştır (Buzan, 1991:2-Baldwin, 2003: 15). Buzan ise bunu yani, güvenliğin kavramsal anlamda az gelişmişliğini üç nedene bağlayarak açıklamıştır (Buzan, 1991: 6-12). Birinci neden güvenlik kavramının analizler geliştirmek için çok değişken, karmaşık, görece bir kavram oluşudur. İkinci neden geçmişten günümüze güvenlik kavramının kavramsal boyutu gereksiz görülmüş, güvenliğin pratik uygulamaları üzerine yoğunlaşmıştır. Üçüncü neden ise hükümetlerin/ siyasetlerin güvenlik kavramındaki muğlaklığı yararlı bulmalarıdır. Bu devlet yöneticilerine muhalefet ile karşılanabilecek politikalarını ulusal güvenlik sorunu olarak sunma imkanı tanımaktadır. Böylelikle muhalefet ile karşılaşacak eylemler meşrulaştırılıp hayata geçirilebilmektedir.

Güvenlik konusunun kavramsal boyutta ihmaline neden olan “kavramın karmaşık” doğasını yaratan hususlardan birisinin de güvenliğin bir takım tanımlamalar olmadan, kaçınılmaz bir şekilde belirsiz, muğlak olmasından kaynaklanmaktadır (Baldwin, 1997: 12). Bu karmaşıklığın nedenleri arasında, güvenlik kavramının göreceli doğası vardır. Bu konuda Wolfers güvenliği objektif ve subjektif olmak üzere iki şekilde ele almaktadır. Buna göre objektif (nesnel) güvenlikten ilgili alanda edinilen varlıklara karşı herhangi bir tehdidin olmaması durumudur. Subjektif (öznel) anlamda güvenlik ise edinilen varlıklara karşı belli bir takım tehditlerin var olması ile birlikte, bu varlıklara karşı herhangi bir saldırıdan korkulmaması durumu bir ölçüttür (Wolfers, 19052: 485).

Kavramın karmaşık doğasının bir diğer nedeni ise güvenliğin “tehdit” kavramı üzerinden tanımlanan bir olgu olmasıdır. Dolayısıyla tehdidi tanımlamak, güvenliği anlamak, sınırlarını çizmek anlamına gelir. Güvenlik kavramını tehditlerin olmaması ya da tehditlere karşı durma, onları bertaraf etme kapasitesi olarak tanımlarsak, tehditlerin değişmesi ve dönüşmesi güvenlik kavramının da değişmesine farklılaşmasına yol açacaktır. Bu sebepten dolayı, insanlığa ve insan hayatına yönelik tehditler değiştikçe, dönüştükçe ve hatta önem sıraları kendi aralarında farklılaştıkça güvenlik anlayışı, güvenlik önlemi tanımlamaları da buna bağlı olarak değişmiştir. Bu durum, güvenlik kavramının durağan değil, değişken bir yapıda olması neticesini doğurur. Örneğin Batı dünyası için Soğuk Savaş döneminde en büyük tehdit Komünizm ve Sovyet Rusya iken günümüzde ise uluslararası terörizm başta olmak üzere pek çok tehditten söz edilebilir. Bu bağlamda tehditlerdeki dönüşüm durmayacağına göre, güvenlik kavramındaki dönüşüm de durmayacaktır. Bu yaklaşım çerçevesinde küreselleşme olgusunun tehditler üzerinden güvenliğe etkisini anlayabilmek için, küreselleşme dönemi öncesi tehdit ve güvenlik anlayışına değinmek gereklidir.

2. Soğuk Savaş Dönemi ve Klasik Güvenlik

Uluslararası İlişkiler alanında kavramsal açıdan ihmal edilmiş olsa da güvenlik alanındaki çalışmalar, II. Dünya Savaşı sonrasında başlamıştır. Şavaşta yaşanan sivil kayıpların çokluğu ile sivillerin güvenliğinin sağlanması konusu askeri güvenlik planlamalarında yer bulmaya ve bu konuda çalışmalar yapılmaya başlamıştır (Walt, 2003: 75). Soğuk Savaş’ın başlaması ile birlikte, başlarda güvenliğin kavramsal boyutu ihmal edilerek uygulamaya yönelik konuların üzerinde yoğunlaşmış, bu dönemden itibaren uluslararası ilişkilerin baskın çalışma alanlarından birisi bu olmuştur (Booth, 2003: 59).

Soğuk Savaş dönemini genel olarak incelediğimizde, bu dönem güvenlik anlayışı “klasik güvenlik” olarak nitelemek mümkündür. Bu nitelemenin mantığı güvenlik ya da ulusal güvenlik dendiğinde insanların zihninde canlanan ilk tarzın bu yaklaşım olmasıdır. Ayrıca bu güvenlik anlayışı sadece Soğuk Savaş dönemine özgü değildir. Tarihin ilk çağlarından itibaren ulusal güvenlik dendiğinde hükümetler, devletler güvenliği bu şekilde algılamışlar, önlemler geliştirmişlerdir. Ulusal güvenliğin temeli ve yüzyıllar boyu vazgeçilmez şekli olması sebebiyle bu anlayış tarzına “klasik” nitelemesi yapılabilir.

Klasik güvenlik anlayışı içerisinde neyin güvenliği öncelikli sağlanmalıdır? Sorusuna verilecek cevap “devletin güvenliği” olacaktır. Bu anlayışa göre devlet egemenliğinin ve bağımsızlığının ortadan kalktığı bir ortam içerisinde, başka hiçbir hak ve özgürlüğün anlamı olmayacağından, devletin olmadığı yerde, güvenliğin sağlanması da mümkün değildir. Bu yaklaşımın temelinde Hobbes’in toplumsal sözleşme yaklaşımı yer alır. Hobbes’e göre herkesin herkese düşman olduğu anarşi ortamında yaşayan insanların, ne sahip oldukları bir varlıkları vardır ne de özgürlüklerini kullanabilirler (Hobbes, 2010: 92-93). Sahip olunan hak ve özgürlüklerin kullanılmasının ilk adımı öncelikle güvenliğin temin edilmesi, güvenliğin temin edilmesinin yolu da öncelikle devletin güvenliğinin sağlanmasıdır. Bu anlayışta devlet egemenliğinin olmadığı yerde anarşi doğar. Bundan kaçınmak rasyonel bireyin zorunluluğudur. Dolayısıyla bireysel güvenlik için öncelikli sağlanması gereken şey, devletin güvenliğinin ve bekasının sağlanmasıdır. Bireysel güvenliğin yani vatandaşların güvenliğinin yegâne temeli budur. Devletin güvenliği teriminden anlaşılması gereken de devlet kurumunun devamı, bekasının, egemenlik ve bağımsızlığının savunulmasıdır.

Devletin egemenlik ve bağımsızlığının savunulması nasıl olur? Sorusu bu noktada sorulmalıdır. Bu savunma öncelikle ve büyük oranda askeri ve kolluk kuvvetlerinin önlemleri ile sağlanır. Bu güvenlik anlayışına ise “sert güvenlik”² denilmektedir (Bozkurt ve Kanat, 2007: 62; Booth, 1997: 58; Ergil, 2001: 119). Çünkü güvenlik tehditlerine karşı alınan önlemlerin başarısı, ordunun ve diğer kolluk kuvvetlerinin gücüne, başarılarına, operasyonel kabiliyetlerine dayanır. Bu güvenlik anlayışında devletlerin silah ve savunma harcamaları diğer devlet harcamaları kalemlerinden her zaman daha yüksektir. Zira devletin güvenliği sağlanamıyorsa, hiçbir özgürlük ve hakkın anlamı yoktur.

Klasik güvenlik anlayışında güvenliğin sağlanması için devletler her türlü önlemi almaya yetkilidirler. Zaten aksi bir durum, devletin güvenliğinin zafiyete uğrama ihtimali söz konusu olduğundan kabul edilemez. Bu anlayışta güvenliğin odak noktasında devletin güvenliği olduğundan, vatandaşların, bireylerin güvenliği ikinci planda olmak durumundadır. Bu nedenle devletin güvenliği ile bireylerin kişisel güvenlikleri arasında bir tercih yapılacak olursa, tercih edilmesi gereken devletin güvenliğidir. Bu mantık kişisel güvenliğin önemli bir parçası olan bireysel hak ve özgürlükler ile devletin güvenliği arasında bir denge kurulması gerektiği varsayımını benimser. Diğer bir deyişle klasik güvenlik anlayışında kişisel hak ve özgürlükleri ile güvenlik adeta bir terazinin karşılıklı iki kefesinde bulunur. Güvenliğin sağlanması için, belli oranda kişisel hak ve özgürlüklerden fedakârlıkta bulunulması gereklidir. Bu bakımdan güvenlik bir denge işidir. Kişisel hak ve özgürlüklerin ne kadar kısıllanacağını belirleme faaliyettir (Ergil, 2001: 122-124).

Bu anlayışta ulusal güvenliğin sağlanmasında devletlerin güvenecekleri yegâne şey, kendi milli güçleri olmalıdır. Her devletin güvenlik sorunları, kendi iç meselesi olarak algılanmalıdır. Buna göre güvenlik sorunlarının uluslararası etkiye açık olması, diğer güçlerin devletlerin iç işlerine karışmak için bir fırsat yakalamaları anlamına gelebilir. Güvenlik tesisi, zaten bir devletin yegâne kuruluş görevi olarak değerlendirilmesi gerektiğinden, bu görevi yerine getirirken başkalarına güvenme lüksü de olmamalıdır. Zira bu görevi yerine getirebilmesi için, devletlere toplumsal sözleşme ile sahip olunan tüm haklar üzerinde tasarrufta bulunma yetkisi verilmiştir. Bu yetkiyi layığı ile kullanmayıp yabancı güçlere güvenen devletler, görevlerini yerine getirmiyor demektir. Oluşan bu anlayışta güvenlik sorunları devletlerin kendi iç ve milli sorunlarıdır. Dolayısıyla klasik güvenlik anlayışı içerisinde güvenlik sorunlarını her devlet kendisi halletmeye çalışır. Güvenlik konusunda bir yardımlaşma ya da

² Kavram yabancı literatürde “hard security” olarak kullanılmaktadır. Bu kullanım ile terim “hard power-soft power” ayrımına gönderme niteliğindedir.

bu konularda başka devlete güvenme söz konusu değildir. Bu anlayışta her devlet kendi güvenliğini kendisi sağlarken, büyük tehditlere karşı ortak hareket edilebilir. Ancak bu müşterek hareket tek tek her devletin kendi güvenliğini sağlarken, eşgüdümlü hareket etmelerini gerektirir (Baylis, 2008: 75-77).

Klasik güvenlik anlayışında, ulusal güvenliğe yönelik tehditleri iki kategoride toplamak mümkündür. İç ve Dış tehditler. Dış tehditler ülkenin toprak bütünlüğüne, egemenliğine, bağımsızlığına yönelik tehditlerdir. Bu tehditlerin aktörleri ise düşman- rakip olarak nitelenen diğer devletlerdir (Sancak, 2013: 127-128). Soğuk Savaş döneminde Batı bloku için en büyük tehdit Komünizm ve SSCB, Doğu bloku için de Kapitalizm ve ABD olmuştur. Devletlerin oluşturduğu tehditler haricinde kalan diğer tehditler ise iç tehdit olarak nitelenmiştir. Bu anlamda en ayırıcı örnek belki de terörizmdir. Klasik güvenlik anlayışında (uygulamada Soğuk Savaş döneminde de denilebilir) terörizmle mücadele ortaklaşa yürütülecek bir faaliyet değildir. Bu anlayışta her devlet terörizmle mücadeleyi ceza hukuku konusu olarak görmüş, mücadelelerin devletlerin kendi içlerinde yapılması öngörülmüştür. Başka devletlerden gelmeyen her türlü tehdidin iç güvenlik sorunu sayıldığı bu anlayışta, iç tehditlerle mücadelede kolluk kuvvetlerinin gücü ve kabiliyeti belirleyici olmuştur. Dolayısıyla bu yaklaşımda uluslararası güvenlik sorunu diye nitelenen durumlar bir devletin/devletlerin, başka bir devlete/devletlere yönelik tehditleri veya savaş durumudur. Onun haricinde başka bir uluslararası güvenlik tehdidi yoktur ve olmamalıdır. Çünkü bu durum devletin iç işlerine karışılmasına uygun bir ortam sağlayacaktır. Bu nedenle başka bir devletten kaynaklanmayan her tehdit, iç güvenlik tehdididir. Devletler bu tehdidi kendi içlerinde çözmelidir (TBB, 2006:318-324).

Ancak bu anlayış 1960'lerden itibaren sorgulanmaya başlamıştır. Yumuşama dönemi ve bu dönemde başlayan silahsızlanma girişimleri, farklı bir takım görüşlerin de ortaya çıkmasını doğurmuştur. Bu fikirlerin yoğunlaşması ve kavramsal olarak ifade edilmeye başlanması ise 1980'ler ile başlamıştır. Walt bu dönemi "güvenlik çalışmalarının rönesansı" olarak niteler (2003). 1980'lerle birlikte güvenlik çalışmalarında bir ivmelenme yaşanmasının nedeni, değişen tehdit gerçeğidir. Bir taraftan yumuşama dönemi 1979'da gerçekleşen İran İslam Devrimi'nden ve Afganistan'ın SSCB tarafından işgalinden olumsuz etkilenirken diğer taraftan küreselleşme döneminin hissedilen etkileri güvenlik konularında kavramsal çalışmalara hız kazandırmıştır. Bu açıdan diyebiliriz ki kavramsal olarak güvenlik çalışmalarının yoğunluk kazanmasında, küreselleşme sürecinin olumlu etkisi olmuştur. Geline bu noktada küreselleşme kavramına ve güvenlik kavramı üzerindeki etkilerine değinmek yerinde olacaktır.

3. Küreselleşme Dönemi ve Yeni Güvenlik

Küreselleşme süreci olarak nitelenen dönem aslında Soğuk Savaşın sonlarına doğru başlayan ve 1990'ların başında Sovyet Rusya'nın çökmesi ile Doğu Bloku olarak adlandırılan yapının dağılması sonrasında hız kazanan bir süreçtir. Bu süreç, tezatlıklar ile birlikte işleyen bir doğaya sahiptir. Bir yandan dünyada iletişimi, ulaşımı, ticareti, zenginliği ve refahı artırırken diğer bir yandan da gelir dağılımındaki adaletsizliği, fakirliği ve yoksunluğu beraberinde getirmektedir. Küreselleşme doğasına uygun bir şekilde güvenliğin sağlanmasında yöntem ve araçların çeşitlenmesini sağlarken, diğer bir yandan da beraberinde getirdiği olumsuzluklar ile uluslararası güvenliğe yönelik bir takım tehditlerin daha ciddi boyutlara ulaşmasına neden olmaktadır

Küreselleşme ekonomik, sosyal, kültürel, siyasi vb. farklı boyutlara sahip çelişkili ya da zıtlıklar içeren etkenlerin etkileşim içerisinde olduğu karmaşık bir süreç olarak nitelendirilebilir. Küreselleşme çok boyutlu bir kavramdır. Sürecin çok boyutlu olması küreselleşmenin güvenlik üzerinde de bir takım etkilerinin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Geniş bir tanım yapmaya çalışacak olursak küreselleşme; ulus devlet yetkilerinin aşındığı, çok uluslu şirketlerin ve sermayenin hareket alanlarının genişlediği, iletişim teknolojileri ile dünyanın daha küçük hissedildiği, ulus-üstü örgütlenmelerin yetkilerini artırdığı, kültürel anlamda insanların birbirlerine benzemeye başladığı, toplumsal ve toplumlar arası geçirgenliğin giderek arttığı, "dünya toplumu" kavramından söz edilmeye başlandığı süreçleri nitelemek için kullanılan bir kavramdır (Altun, 2001: 88-89).

Küreselleşmenin güvenlik üzerindeki etkileri çeşitli açılardan ele alınabilir. Ancak bu çalışmanın odak konusu, küreselleşmenin daha ciddi boyutlara taşıdığı bir takım tehditlerin güvenlik anlayışını nasıl

etkilediğidir. Küreselleşmenin tehditler üzerindeki birinci etkisi eskiden de var olan tehditlerin daha ciddi boyutlara ulaşması ya da yeni bir takım güvenlik tehditlerini ortaya çıkarmasıdır. Bu etkinin en büyük nedeni, küreselleşmenin dünyada yarattığı gelir ve refah eşitsizliğidir. Küreselleşmenin bir yandan sermayenin önündeki engelleri kaldırarak, yeni teknolojilerin kullanımını yaygınlaştırarak refahı ve zenginliği yükseltirken diğer yandan da tüm dünya da ülkeler, bölgeler ve toplumsal sınıflar arası eşitsizliklerin artmasına da neden olmuştur. 1999'da dünyanın en zengin 200 insanının toplam serveti 1 trilyon dolara ulaşmış ve bu rakam en fakir 43 ülkede yaşayan 582 milyon insanın, toplam 146 milyar dolar olan servetinden neredeyse beş misli fazladır (Özdemir, 1998: 181; Tutar, 2000: 43-48). Yirmi yıl sonra aradaki uçurum daha da açılmış, 2019 yılına gelindiğinde dünyanın en zengin 26 kişinin serveti dünyanın geri kalan yarısının servetine yani 3.8 milyar insanın toplam varlığına eşit hale gelmiştir (Koyuncu, 2019).

Bu süreçte imkânı olanlar yeni teknolojileri kullanıp önünde her hangi bir engelin kalmadığı sermayelerini daha da artırmakta yani zengin daha zengin olmaktadır. Bunun yanında yoksul daha da yoksul hale gelmektedir. Bazı insanların en büyük derdi en pahalı lüks arabaların yeni modellerini beklemek iken, bazılarının derdi de yiyecek bir kaç lokma bulmak haline gelmektedir (Friedman, 2000). Küreselleşme bu manada, sorunlar yumağı haline gelen bir geleceğe işaret eder (Bauman, 1999: 69-70). Bu durum ise sisteme düşman ve mevcut sistemi kökünden yıkmak isteyen şiddet yanlısı insanların ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Küreselleşmenin güvenlik tehditleri üzerindeki ikinci etkisi ise tehditleri ve sorunları yerel olmaktan çıkartıp, dünya ölçeğine taşınmasıdır. Bu süreçte sorunlar ulus-üstü bir hal almakta, ulusal yetki alanı içerisinde bu sorunların denetlenmesi gittikçe güçleşmektedir. Sınır aşan ekonomik krizler, ekolojik sorunlar, küresel teknolojiler ulus devletlerin gücünü aşan meseleler haline gelmektedir (Giddens, 2000: 93). Günümüzde artık riskler ve tehditler küreseldir (Karaman ve Altay: 1996: 345). Eskiden ulusal sayılan yani her devletin kendi iç sorunu olarak kabul edilen güvenlik tehditleri artık uluslararası sorunlar olarak kabul edilmeye başlanmıştır. Bunun belki de ilk akla gelen örnekleri insan hakları ihlalleri ve terörizmdir. Bu anlamda diyebiliriz ki küreselleşme olgusunun etkilerini hissetmeye başladığımız 80'li yıllardan itibaren, eski dönemlerin ulusal sayılan, önemsenmeyen, geri planda düşünülen bir takım güvenlik tehditleri önem kazanmaya, uluslararası boyutta ele alınmaya başlamıştır. Bu aslında güvenlik konusunda bir anlayış değişikliğinin de sonucudur. Bu anlayış değişikliği sonucunda güvenliğin aldığı şekli nitelikle için en yaygın kullanılan "yeni güvenlik" terimidir. Ancak bu terime yakın ve hatta eş anlamlı kullanılan bir diğer terim de "insani güvenlik" tir.

İnsani güvenlik kavramı uluslararası seviyede ilk kez 1994 yılı Birleşmiş Milletler İnsani Kalkınma Raporunda kullanılmıştır. Terimin ilk kullanımlarında insani güvenliğin iki boyutunun olduğu, bunlardan birincisinin açlık, salgın hastalık, baskı altında olmak gibi klasik güvende olmayı, ikincisinin de günlük hayatta, ister insanların evlerinde, ister işlerinde, ister toplum içinde meydana gelen aksamlar hayatın akışını olumsuz etkileyen ani ve incitici gelişmelerden güvende olmayı kapsadığı belirtilmiştir (UN, 1994: 23). Rapor, güvenliğin, insan merkezli olduğunu ve "insanların bir toplumda nasıl yaşadıkları ve nefes aldıkları, birçok tercihlerini ne kadar özgürce uyguladıkları, sosyal olanaklara ne kadar erişime sahip olmaları" ile de alakalı olduğunu altını çizmiştir. İlerleyen yıllarda terimin tanımı daha da geniş bir kapsama oturtulmuştur. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, insan güvenliğini "insanların özgürlük ve onurlu yaşama hakkı, yoksulluk ve umutsuzluktan uzak kalma" hali olarak tanımlamıştır (UNGA, 2012). Güvenlik kavramının bu yeni yorumlanması, klasik güvenlik anlayışının daha geniş bir şekilde ele alınmasıdır. Bu bağlamda güvenlik, kişinin vatandaşı olduğu ülkenin düşman işgaline uğramaması, gündelik hayatta suçtan ve şiddetten korunmasının yanında, temel hak ve hürriyetlerinin ihlal edilmemesi, ekonomik refahının belli oranda garanti altına alınması gibi unsurları da içermektedir (Gough, 2002: 146). Klasik güvenlik anlayışı ile arasındaki fark da burada yani güvenliğin kapsamı konusundaki anlayışta yatmaktadır.

İnsani güvenlik analizlerinin merkezine devletin bekasını değil, tek tek her bir vatandaşın güvenliği konulmaktadır (Thakur, 2004: 347). Bu yaklaşım tarzında tek tek bireylerin güvenliği ile devletin bekasının sağlanacağı kabul edilir. Genellikle askeri tehditlere karşı geleneksel güvenlik anlayışına ek olarak insan hakları, ekonomi, çevre, uyuşturucu madde trafiği, salgın hastalıklar suç ya

da sosyal adaletsizlikler gibi konulara büyük oranda öncelik kazandırmak, insani güvenlik anlayışının temelinde yer almaktadır (Baldwin, 2003: 5). İnsani güvenliğin vazgeçilmez unsurlarından birisi de insan hakları standartlarının yükseltilmesi ve korunmasının geliştirilmesidir (Mcrae, 2001:16)

Güvenlik anlayışının bu yeni şekline insani güvenlik denmesinin nedenlerinden birisi güvenliğin odak noktasına, klasik güvenlik anlayışında olduğu gibi devleti değil, bireyleri, halkı, yani insanı koymasındır. Bu güvenlik anlayışı değişikliği klasik güvenlik anlayışı içerisinde ikinci planda önemli görülen ya da önemsiz sayılan, insanın güvenliğine yönelik pek çok tehdidin, ulusal güvenlik tanımlaması içerisinde kendisine yer bulmasını sağlamıştır (Steiner, 2019). Küreselleşme kavramı ise bir yandan bireycilik, insan hakları gibi liberal değerleri yüceltirken, bu tehditlerin ulusal güvenlik tanımları içerisinde yer almasına katkı yapmış, diğer taraftan bu tehditlerin küresel boyuta taşınmasına neden olmuştur. Küreselleşme süreci dünyadaki eşitsizliği ve adaletsizliği artırarak bir takım güvenlik tehditlerinin daha ciddi boyutlara ulaşmasına fırsat vermiştir. Güvenlik tehditleri üzerindeki bu etkisi ile küreselleşme, tehditler üzerinden tanımlanan bir kavram olan güvenliğin de dönüşümüne etki etmektedir.

Küreselleşme süreciyle birlikte ulus devletler önemli tehditler ile karşı karşıya kalmıştır. Her şeyden önce yeni dönemde, Soğuk Savaş döneminde var olan görece denge ortamının yarattığı istikrarlı düzen artık yoktur. Diğer bir deyişle, bu yeni dönemde kendi içinde sorun yaşayan hükümetler, süper güçlerin (ABD, SSCB) Soğuk Savaş döneminde kendi yanlarında tutabilmek için verdikleri destekten artık mahrum kalmışlardır. Bu açıdan yeni dönemi, yani küreselleşme sürecini Soğuk Savaş dönemine nazaran daha istikrarsız bir dönem olarak nitelenebilir. Bu süreçle birlikte ulus-devlet yapısı önemli şekilde değişmiş, küreselleşen ekonomik yapı ve ulus-üstü ve uluslararası yapılar devlet yönetimlerinden beklenenleri de değiştirmiştir (Strange, 1996). Devletin rolü yeniden gözden geçirilirken, ekonomik, sosyal ve kültürel politikadaki değişimler, bu rolün yeniden tanımlanmasını doğurmuştur.

Bu uluslararası ortam ve değişen yaşam algısı içerisinde bir takım güvenlik tehditleri daha ciddi, önemli ve küresel bir hal almıştır. Bu tehditler arasından günümüzde etkilerini daha yakından hissettiklerimizi şu şekilde sıralamak mümkündür:

3.1. Kırılğan Devletler

Kırılğan devlet kavramı, aslında küreselleşme süreci ile gelişerek günümüze kadar gelmiş bir kavramdır. Kırılğan devletlere ilişkin çalışmalar, küreselleşmenin de hız kazandığı 80'li yıllara isabet etmektedir. . Bu tür devletleri nitelenebilir için 80' li yılların sonlarına doğru "Zayıf Devlet"-Weak States- (Migdal, 1988: 4), daha sonra Soğuk Savaşın bitmesi ile 90' ların ilk yarısında "Başarısız Devlet"-Failed States- (Helman ve Ratner, 1993: 3), 90'ların ikinci yarısında "Çökmüş Devlet"-Collapsed State- (Zartman, 1995) terimi daha yaygın kullanılmaya başlanmıştır. Günümüzde daha çok tercih edilen Kırılğan Devlet terimi ise önceki kavramların aşağılayıcı nitelemesinin, egemen devletler ve halkları için kullanılmasının elverişli olmadığı fikrinden türemiştir. Rotberg kırılğan devleti, ülkede şiddet eylemlerinin yoğun sistematik yaşandığı hükümetlerin, kendilerinden olağan beklenenleri karşılayan devletler olarak tanımlamıştır (2003: 1). Brooks'a göre ise kırılğan devletlerde hükümet meşru şiddet kullanma tekeli yitirmiş, sınırlarını kontrol etmede acziyete uğramış, ülkesi içinde yeterli düzeyde asayiş temin edemeyen, devletin asli görevleri olan hizmetleri yürütemeyen, ekonomisini idare etmekte zorlanan devletlerdir (Brooks, 2005: 1160-1161). Kırılğan devletlerin ortaya çıkışları dekolonizasyon dönemi ile başlamıştır. Sömürge devletlerinin bağımsızlıklarını kazanmaya başladıkları bu dönemden itibaren ciddi toplumsal ve siyasal sorunlarla karşı karşıya kalmışlardır. Ancak Soğuk Savaş döneminde Bloklar arasında oluşan güç dengesi, bu devletlerin yaşadıkları sorunlarda Blok devletlerinin yardımlarından faydalanmalarını sağlamıştır (örneğin ABD'nin İlerleme İçin İttifak politikası bkz. Sander, 2001: 438-439). Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve akabinde gerçekleşen küreselleşme sürecinin kırılğan devletler üzerinde birinci etkisi, bu devletlerin küreselleşme döneminde kendi kaderleri ile başbaşa kalmalarıdır. Soğuk Savaş döneminde süper güçlerden aldıkları destekler ile görece bir şekilde ayakta kalmayı başaran bu devletlerde Soğuk Savaş sonrası iç çatışmalar ve şiddet hareketleri artış göstermiştir (Batır, 2017: 90).

Küreselleşmenin kırılğan devletler üzerindeki ikinci etkisi ise sermaye hareketlerinin önündeki engelleri kaldırması olmuştur. Bunun sonucu olarak küresel gelir adaletsizliği artmış, bu durum da kırılğan devletlerdeki hükümetlerin en basit kamusal hizmetleri yerine getirecek, ordusuna ve asayiş kuvvetlerine yeterli desteği sağlayacak, sınırlarını koruyacak, çatışma ve ayaklanmaları bastırarak gücü finanse edecek parasal kaynakları elde edemez hale getirmiştir. Küreselleşmenin dışsal ekonomik baskıları ile mücadele etmekte zorlanan bu devletler, iç karışıklıklara sürüklenmiştir (Özalp, 2014: 357). Özellikle 1980 sonrasında gelişmiş ülkeler arasında kişi başına gelir açısından bir yakınlaşma görülürken, gerek gelişmiş ülkeler ile gelişmekte olan ülkeler, gerekse gelişmiş ülkelerin kendi aralarındaki gelir eşitsizliği büyümüştür (IMF, 1997: 72). Bilhassa gelişmekte olan ülkelerin kendi içinde de gelir dağılımı eşitsizliği artmıştır (Rodrik, 1998: 4). Küreselleşmenin kırılğan devletler üzerindeki diğer bir etkisi ise iletişim imkânlarının artması ile bu devletlerde yaşayan insanların hükümetlerinden daha yüksek standartlar talep etmeleri, taleplerin karşılanmaması durumunda da ayaklanma hareketlerine girişmeleri olmuştur (Arap Baharı Kırık, 2012).

3.2. İnsan Hakları İhlalleri:

İnsan haklarının uluslararasılaşması aslında II. Dünya Savaşı sonrasında Birleşmiş Milletler Şartı ile olmuştur. Sonrasında bölgesel koruma sistemlerinin de devreye girmesiyle insan haklarının uluslararası koruma altına alınması, yıllar içerisinde giderek yaygınlaşmıştır. Ancak insan haklarının uluslararası korunmasında benimsenen “ikincillik” ilkesi gereği insan hak ve hürriyetlerinin öncelikle ulusal hükümetler tarafından korunması esastır. Ancak Soğuk Savaş sonrasında artık ülkelerdeki ağır insan hakları ihlallerinin dolaylı yoldan pek çok uluslararası tehdidi doğurabileceği görüşü egemen olmaya başlamıştır. Günümüzde artık insan hakları her geçen gün daha da yüksek koruma standartlarına ulaşmakta, küreselleşme ile birlikte vatandaşlık kavramı adeta yeniden tanımlanmaktadır (Mahçupyan, 1997: 50-51). Bu süreçte artık demokratikliğin gereklerinin ötesinde, yönetilenlerin yönetime katılmaları, yönetimde adem-i merkeziyet, yönetim işinin halka hizmet aracı olduğunun ön plana çıkartılması düşüncesi yaygınlaşmaktadır (Dursun, 1998: 158; Kurtulmuş, 1998: 151). Bu anlayış içerisinde uluslararası güvenlik ve istikrarın korunmasına yönelik tedbirler almaya yetkili BM Güvenlik Konseyi, insan hakları ihlalleri ile uluslararası barış ve güvenlik arasında bir ilişki kurma eğilimindedir, benzer şekilde bilhassa Avrupa temelli bölgesel örgütler de insan hakları ihlallerinin uluslararası barış ve istikrara yönelik bir tehdit olduğu yönünde tavır takınmışlardır (DPT, 2000: 66-67). İnsan haklarının yoğun ve sistematik ihlal edildiği ülkelere yönelik insani müdahaleler gündeme gelmiş (örneğin 1990 Somali, 1992 Bosna Hersek, 1994 Ruanda), hatta koruma sorumluluğu kavramı 2001’den itibaren literatüre girmiş, özünde insani müdahale kavramı ile aynı mantığı paylaşmakla birlikte, daha farklı olarak insan hakları ihlallerini önleme, bu hak ihlallerine karşı müdahale ve zarar gören hak ve özgürlük düzenini yeniden inşa sorumlulukları tartışmalı da olsa dile getirilmeye başlanmıştır (Ertuğrul, 2016: 441).

3.3. Uluslararası Terörizm:

Terörizmin geri planı insanlık tarihi kadar eskidir. Ancak terörizm Soğuk Savaşın bitimiyle birlikte çok daha tahmin edilemez, çok daha yıkıcı, çok daha ciddi bir güvenlik tehdidi haline gelmiştir. Soğuk Savaş dönemi boyunca terörizm, devletlerin kendi iç güvenlik sorunları olarak kodlanmış ve mücadelenin uluslararası değil milli düzeyde sürdürülmesi esas alınmıştır. Soğuk Savaş döneminde ideolojik bir maske takmış olan terörizm, şiddet yoluyla mevcut siyasi düzeni değiştirmeyi amaçlamıştır. Ancak tüm bunlar Soğuk Savaşın bitişi ile birlikte değişmiştir. Günümüzde terörizm, kendi ideolojileri doğrultusunda değiştirmek isteyenleri değil, sisteme düşman ve sitemi yıkmak isteyenlerin sıklıkla başvurdukları bir araç haline gelmiştir. Sisteme ve dolayısıyla sistemin kazananı Batı dünyasına karşı bu öfkenin temel nedeni ise yoksulluğun ve yoksul kişilerin yoksullukları hakkındaki farkındalıkların iletişim teknolojilerindeki gelişmelerle artmasıdır. Soğuk Savaş sonrası dönemde gelişmiş ülkelerde yüksek gelir ve düşük nüfus artış oranları yakalanmışken, gelişmekte olan ülkeler ise düşük gelir yüksek nüfus artık oranları ile mücadele etmek durumunda kalmışlardır (Kennedy, 1995: 38-39). Bu durum da zengin olan Batı dünyası daha zengin, fakir olan dünyanın geri kalanının ise daha da fakir olacakları bir süreci ortaya çıkarmıştır (Ulagay, 2000: 85). Sisteme öfkeli dışlanmış bu insanlar, terörizmin motivasyonunu değiştirmiştir. Terör eylemlerindeki sembolik eylemlerle mesaj verme amacı, ne kadar

çok ölü o kadar başarı şekline dönüşmüştür. Bu küreselleşmenin terörizm üzerindeki ilk etkisidir. Yani küreselleşme kavramsal anlamda terörizmi beslemektedir. Küreselleşmenin terörizm üzerindeki diğer bir etkisi de terör eylemlerinin bilgi teknolojileri sayesinde hiç olmadığı kadar kolay yapılı hale gelmesidir. İnternet bu anlamda terörizm açısından hem operasyonel bilginin toplanması, hem eylem yöntemleri, silahlar hakkında bilgi edinilmesi hem de eylemin veya örgütün propagandasının yapılmasının bir aracı haline gelmiştir.

3.4. Düzensiz Göç Hareketleri:

Düzensiz göç hareketleri “Kaynak, transit veya varış devletine giriş veya çıkış yapmakla ilgili yasaların, yönetmeliklerin veya uluslararası anlaşmaların dışında gerçekleşen kişilerin hareketi” olarak tanımlanmaktadır (IOM, 2019: 114). Küreselleşme süreci düzensiz göç hareketlerinin altında yatan temel nedenlerden birisidir. Çünkü küresel gelir dağılımındaki adaletsizliğin ve gelişmekte olan ülkelerdeki nüfus artış hızının yüksekliği, iletişim ve ulaşım teknolojilerindeki ilerleme ile birleştiğinde ortaya kitlesel nüfus hareketlerinin alt yapısı çıkmaktadır. Bu alt yapı gelişmekte olan ülkelerde yaşanacak çatışma, savaş, terör, doğal afet, kıtlık vb. etmenler ile tetiklendiğinde, tarihin hiçbir döneminde olmadığı kadar ciddi bir güvenlik açığı ortaya çıkmaktadır. Küreselleşmenin sonucunda az gelişmiş ülkelerde yoğun bir iç göç süreci ve gelişmiş ülkelerde de yoğun bir uluslararası göçmen akını yaşanmaya başlamıştır (Erbaş, 2002: 188). Uluslararası sermaye hareketleri göç olgusunu adeta beslemiştir (Faini, 1999: 13). Küreselleşme ile artan sermaye hareketliliği, sermayenin ve dolayısıyla zenginliğin belli ülkelerde toplanmasına neden olmuştur. Böylelikle sermaye hareketleri, göç hareketlerini dolaylı yoldan teşvik etmiştir (Faini, 1999: 13). Öyle ki bu tür ülkelerde çatışmalar oluşmasa bile, ülke içinde gelir uçurumunun oluşması, insanların en temel ihtiyaçlarından mahrum kalmalarına neden olabilmiş, bu da göç hareketlerini artırmıştır (Nick ve Streeten, 1979: 578).

Küreselleşme süreci ile birlikte artan iletişim olanakları, kırılğan devletlerin ortaya çıkardığı istikrarsızlıkla birleşince, düzensiz göç hareketlerinin artması söz konusu olmuştur. Gelişmekte olan ve türlü sorunlarla boğuşan devletlerdeki insanların, gelişmiş devletlerdeki yaşam şartlarını ve imkânlarını görmeleri, düzensiz göç hareketlerinin altındaki diğer bir faktördür. İletişim olanakları ile artan göç hareketleri sonrasında oluşan “diasporalar” da anavatanları ile iletişimi ve ulaşımı önemseydiğinden, bu durum göç hareketlerinin artışına etki etmiştir (Rauch, 1999: 4-8). Artan iletişim olanakları ile başka bir hayatın mümkün ve yakın olduğunu gören yaşadığı vatanında mutlu olmayan kesimler de düzensiz göç hareketlerinin öznesi olmaktadır. Böylelikle küreselleşme süreciyle birlikte, klasik göç olgusu farklılaşmaya ve çeşitlenmeye başlamıştır. Örneğin “tepkisel göç”, “politik sığınmacı göçü” ve “kadın göçü” göçleri yaygınlaştırmaya başlamıştır (Erbaş, 2002: 184). Soğuk Savaş sonrası dönemde göçün hızının ve çapının artacağı (Castles ve Miller, 1993: 6) düşüncesi güçlenmiştir. Günümüze kadar gelen süreçte düzensiz göç hareketleri bu öngörüye doğrular bir şekilde artmıştır. Günümüz güvenlik tehditleri içerisinde düzensiz göç hareketleri en ciddi kaynak olarak görülmektedir.

3.5. Siber Saldırıları:

Küreselleşmeyi mümkün kılan şeylerden birisi ulaşım ve iletişim teknolojilerindeki baş döndüren gelişmelerdir. Küreselleşmeyi tetikleyen teknolojik ilerleme, beraberinde yeni güvenlik tehditlerini de getirmiştir. Bu anlamda bilişim teknolojileri, sanal şiddet eylemleri için yeni bir alan ortaya koymuştur. Şiddet eylemleri artık sanal olarak gerçekleştirilebilmekte, bir bilgisayar ve bir internet bağlantısı yoluyla hiçbir hayata son vermeden, hiç kan dökmeden insanlara korku salılabilmektedir. Gün geçtikte insanların, toplumların bilişim teknolojileri ile ilişkilerinin, bağlarının artması ile yönetimlerin sanal terörizm ve suçlar karşısında giderek artan oranda tehlike altında olmaları neticesini doğurmaktadır (Denning, 1999: 7). Bu yeni saldırı ve suç türü aslında küreselleşmeyi yaratan dinamiklerin oluşturduğu yeni bir tehdittir. Günümüzde güvenlik dendiğinde siber savunma da akıllara gelmektedir. Siber saldırıların 2021 yılında küresel ekonomiye maliyetinin altı trilyon dolar olacağı tahmin edilmektedir (NTV, 2019). 2018 yılında dünya ekonomisinin toplam hacminin seksen trilyon dolar civarında olduğu düşünülecek olursa, tehdidin ciddiliği daha net ortaya çıkmaktadır (Sönmez, 2019). Bu ortamda klasik mantıkla yani ordular üzerinden ortak savunma örgütü olarak kurulan NATO’da bile “siber savunmanın

ittifakın kolektif savunma anlayışı içinde temel konulardan birisi olduğu kabul edilmektedir (NATO, 2019).

SONUÇ

Küreselleşme, günümüz dünyasında halen tartışılan bir kavram olsa da gerçek olan durum şudur ki uluslararası sistem ve toplumsal hayat ve siyaset, Soğuk Savaş döneminde olduğundan farklıdır. Bu farklılaşma içerisinde tehditler ve buna bağlı olarak güvenlik anlayışı da vardır. Artık dünya, Soğuk Savaş döneminin nükleer dengesine dayalı görece istikrar ortamından yoksundur. Eskilerine nazaran daha çeşitli, karmaşık ve çok yönlü tehditler, doğal olarak güvenlik anlayışının da değişmesine yol açmıştır. Artık devletler çok daha değişik tehditlere karşı vatandaşlarını ve kendilerini korumak durumundadır. Bu bakımdan küreselleşme, ulusal güvenliğe karşı adeta bir meydan okumadır. Küreselleşme süreci ile daha ciddi bir tehdit haline gelen, yaygınlaşan, etkisi artan ya da yeni yeni ortaya çıkan tehditler ulusal güvenliğin yeniden tanımlanmasını, bu tanımın da eskisine nazaran daha kapsamlı, çok yönlü ve daha bütüncül olması sonucunu doğurmaktadır.

Bu çalışmanın sınırlılıkları gereği küreselleşmenin tehditlere etkisi üzerinden, güvenliğe etkileri ortaya konmaya çalışılmıştır. Küreselleşme sürecinin güvenlik tehditleri üzerinden iki türlü etkisi vardır. Birincisi, siber saldırılarda olduğu gibi, daha önceden var olmayan yeni tehdit türlerini ortaya çıkarmasıdır. Bu yeni tehditler küreselleşme sürecini doğuran ekonominin, iletişimin, ulaşımın, kültürün küreselleşmesi gibi faktörlerden beslenirken, adeta bir geri besleme olarak bu tehditlere karşı alınacak önlemlerin küresel olması zorunluluğundan hareketle küreselleşmeyi de beslemektedir. Küreselleşmenin ikinci etkisi ise eskiden de var olan bir takım tehditleri daha karmaşık, daha ciddi, daha yıkıcı hale getirmesidir. Örneğin düzensiz göç hareketleri ya da kırılğan devletler her zaman var olan tehditlerdir. Ancak küreselleşme başta ortaya çıkardığı ve giderek artan gelir dağılımındaki adaletsizlikle, bu tür tehditlerin daha ciddi hale gelmesi neticesini doğurmuş, sorunları ulusal ölçekte alıp uluslararası ölçüğe taşımıştır.

Bu ikili etki ile küreselleşme, ulusal güvenliğe yönelik tehditlerin artmasına, çeşitlenmesine ve karmaşıklaşmasına neden olmaktadır. Küreselleşme sürecinin yaklaşık otuz yıllık gelişme seyri göz önüne alındığında ileriki günlerde yeni yeni tehditlerin ortaya çıkacağı, var olan bazı tehditlerin daha ciddi ve yaygın bir hale geleceği söylenebilir. Başta küresel gelir dağılımındaki adaletsizliğin artması olmak üzere, iletişim, ulaşım alanındaki gelişmeler, tehditlerin de gelişmesi ve değişmesine zemin oluşturmaktadır. Küresel hale gelen bu tehditlere karşı küresel reaksiyon gösterilmesi gerekirken, devletlerin eskiden kalma güvenlik alışkanlıkları ve refleksleri ile ulusal ölçekte tek başlarına hareket etme istekleri bu tehditlerin en azından kısa ve orta vadede önünün alınamaması neticesini doğuracaktır.

Küreselleşmenin güvenliğe yönelik tehditler üzerindeki bu etkisi neticesinde, tehditler üzerinden tanımlanan bir kavram olan güvenlik kavramını da klasik kapsamından daha geniş bir kapsama taşımaktadır. Artık ulusal güvenlik sadece dışarıdan gelen tehditlere karşı vatan sınırlarının korunması, içerideki tehditlere karşı da asayişin temininden ibaret değildir. Devletlerin bu tür klasik işlevlerinin üstüne kırılğan devletlerin doğurduğu istikrarsızlıklara karşı ülke menfaatlerinin korunması, düzensiz göç hareketlerine karşı toplumsal çıkarların muhafazası, uluslararası terörizm, tüm dünyada insan hakları ihlalleri, siber saldırılar ile mücadele edilmesi gibi işlevler ulusal güvenlik kapsamına dahil olmaktadır. Bilhassa sosyal medya olanaklarının çoğalması, kontrol edilemez ve denetlemez boyutlara ulaşan iletişimin yanlış ellerde bir manipülasyon aracına (silaha) dönüşmesini beraberinde getirmiştir. Dolayısıyla güvenlik eskisine nazaran çok daha bütüncül, geniş kapsamlı, çok boyutlu ve karmaşıktır.

Bu anlayış değişikliğini vurgulamak için “yeni güvenlik” terimi kullanılmaktadır. Bu güvenlik anlayışı odak noktasına bireyi yani insanı koyarak insanlığa (insan hakları ihlalleri gibi), insan hayatına (uluslararası terörizm gibi), insanların refahına ve gönencine (düzensiz göç hareketleri gibi), mal ve diğer varlıklarına (siber saldırılar gibi) yönelik tehditlere yönelik olarak kapsamını genişletmektedir. Küreselleşme sürecinin bu şekilde adaletsizlikler ve tezatlıklar ile ilerleyeceği varsayılacak olursa, önümüzdeki dönemlerde de süreç bu şekilde devam edecektir. Nasıl ki günümüzdeki güvenlik anlayışı eskisinden çok daha kapsamlı ve karmaşık ise ilerideki güvenlik anlayışı da bugünden çok daha geniş kapsamlı olacaktır.

KAYNAKÇA

- Alkan, A., E., (2014). Küreselleşme ve Ekonomik Güvenlik, Akdeniz Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Altun, F. (2001). “Küreselleşme: Söylem ve Gerçek”, Tezkire, Yıl: 9, Sayı: 18, Ankara: Esam Yayınları, , ss.88-98.
- Baldwin, D., A., (1997). “The Concept of Security”, Review of International Studies, 23, 5–26.
- Baldwin, D.A, (2003). “Güvenlik Kavramı”, (Çev. Çiğdem Şahin) Avrasya Dosyası, C: 9, S: 2, Yaz 2003.
- Batır, K. (2017). ‘‘Uluslararası Hukukta Devlet ve Başarısız Devletler: Somali Örneği’’, ÇOMÜ Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, C: 2,S: 4. Ss.85-103.
- Bauman, Z. (1999). Küreselleşme : Toplumsal Sonuçları, Çev., Abdullah Yılmaz, İstanbul :Ayrıntı Yayınları.
- Baylis, G. (2008), “Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı”, Uluslararası İlişkiler, Cilt 5, Sayı 18 (Yaz 2008), s. 69-85.
- Booth, K. (2003). “Güvenlik ve Özgürleş(tir)me”, Avrasya Dosyası, C. 9, S. 2.
- Bozkurt, E., Kanat, S., (2007). Uluslararası Toplumun Paradoksu, Ankara :Asil Yayınevi.
- Brooks, R.,E., (2005), "Failed States, or the State as Failure?", *The University of Chicago Law Review*, C:72, S:4, s.1160-11761
- Buzan, B., (1991). People States & Fear, Second Edition, USA: Lynne Rienner Publishers.
- Castles, S., Mille, M.S. (1993). The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World, Basingstoke: Mc Millan Press.
- Dedeoğlu, B. (2008). Uluslararası Güvenlik ve Strateji, İstanbul: Yeni Yüzyıl Yayınları.
- Denning D. (1999). Information Warfare and Security, New York: Addison-Wesley,.
- DPT, (2000). 8.Beş Yıllık Kalkınma Planı, Küreselleşme, ÖİK Raporu, Yayın No: DPT.2544-ÖİK: 560, Ankara.
- Dursun, D (1998). “Küreselleşme ve Toplumun İnşasında Bilginin Artan Önemi”, Yeni Türkiye: 21.Yüzyıl Özel Sayısı I, Yıl: 4, Sayı: 19, Ankara, ss.154-160
- Eminoğlu, Q. (2009). Yeni güvenlik Algılaması Kapsamında Küresel Isınma, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Erbaş, H. (2002).“Küresel Kriz ve Marjinalleşme Sürecinde Göç ve Göçmenler”, Doğu-Batı, Yıl: 5, Sayı: 18, Şubat-Mart-Nisan 2002, Ankara,, ss. 173-191.
- Ergil, D. (2001), “Güvenlik ve Özgürlükler: Siyaset Felsefesi Açısından”, İnsan Hakları ve Güvenlik, Türkiye Barolar Birliği İnsan Hakları Araştırma ve Uygulama Merkezi, Ankara.
- Ertuğrul, Ü., E.,(2016). “Koruma Sorumluluğu: İnsani Müdahaleyi Makyajlamak”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XX, S. 2, s. 441-470.
- Faini, R vd.,(1999). Trade and Migration, Cambridge University Press, Cambridge.
- Friedman, T. L., (2000). Küreselleşmenin Geleceği: Lexus ve Zeytin Ağacı, İstanbul: Boyner Yayınları,.,
- Furtun, A. (2005). Thomas Hobbes ve Doğa Kanunları, Ankara: Asil Yayınları.
- Giddens, A., (2000). Elimizden Kaçıp Giden Dünya : Küreselleşme Hayatımızı Nasıl Yeniden Şekillendiriyor?, Çev., Osman Akınhay, İstanbul: Alfa Yayıncılık.

Gough, M. (2002), "Human Security: The Individual in the Security Question-The Case of Bosnia", Contemporary Security Policy, Vol. 23, No. 3

Gökçe. O. A., (2017). 2001 Sonrası Değişen Küresel Güvenlik Yönetişimi'nde Türkiye'nin Yeri Ve Katkısı, Marmara Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Helman, G.,B. ve Ratner, S.,R.,(1993). "SavingFailedStates",*ForeignPolicy*,Winter1992-1993,S:89

Hicks, N.,&Streeten, P. (1979). "Indicators of Development: The Search for a Basic Needs Yardstick", World Development, Is: 7.

Hobbes, T. (2010). Leviathan, (Çev. Semih Lim), İstanbul: YKY Yayınları.

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> (Erişim Tarihi 10.10.2019)

IMF, (1997).World Economic Outlook: Globalization Opportunities and Challenges, An International Monetary Fund Publication, Washington, D.C.

IOM, (2019). Glossary on Migration, Switzerland: International Organization for Migration(IOM) Publishing.

Karaman, Z. ve Altay, A. (1996).“Yeni Dünya Düzeninde Global Yönetim”, Yeni Türkiye, Yıl: 2, Sayı: 9. s.345.

Kennedy, P. (1995). Yirmi birinci Yüzyıla Hazırlanırken, Çev. Fikret Üçcan, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Yayın No: 340, Ankara.

Kırık, A., M., (2012). “Arap Baharı Bağlamı'ndaBağlamında Sosyal Medya-Birey Etkileşimi ve Toplumsal Dönüşüm”, 21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum, C:1, S: 3, s.87-98.

Koyuncu, H. (2019). “Dünya servetinin yarısı 26 kişinin elinde”, <https://tr.euronews.com/2019/01/21/en-zengin-26-kisi-dunya-nufusunun-yarisi-kadar-servete-sahip>. (Erişim Tarihi, 10.10.2019)

Kurtulmuş, N. (1998). “Değişim Yeniden Yapılanma ve Türkiye'nin Geleceği”, Yeni Türkiye: 21.Yüzyıl Özel Sayısı I, Yıl: 4, Sayı: 19, Ankara-1998, ss.144-153.

Mahçupyan, E. (1997). “Küreselleşme ve İdeolojik Politik Düşünce Akımları”, Küyerel Düşünce Grubu Paneller Dizisi, Panel No: 2, Küyerel Yayınları No:1, İstanbul, ss.50-51

Maslow A.H, (1943). “A Theory of Human Motivation”, Psychological Review, Vol. 50 No.4.

Mcrae, R.(2001), “Human Security in a Globalized World”, Human Security and the New Diplomacy Protecting People, Promoting Peace, (Ed. Rob Mcrae, Don Hubert), Mcgill-Queen's University Press, Canada.

Migdal, J., S. (1988).Strong Societies and WeakStates: States-Society Relations and State Capabilities in the Third World, NJ. Princeton University Press,.

NATO, (2019). “Cyber Defence”, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_78170.htm. (Erişim Tarihi. 10.10.2019)

NTV, (2019). “Dünya 6 trilyon dolarlık siber saldırı riskine karşı hazırlanıyor”, https://www.ntv.com.tr/teknoloji/dunya-6-trilyon-dolarlik-siber-saldiri-riskine-karsi-hazirlaniyor,9eKrA5ZjBEWn_HI7tvrXuW. (Erişim Tarihi. 10.10.2019)

Özalp,O.,N.,(2014). “Uluslararası İlişkilerde Başarısız Devletler Sorunsalı ve Bu Sorunsalın Uluslararası Hukuka Etkileri”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası,C:72,S:1,s. 355-372.

Özdemir, S. (1998). Medya Emperyalizmi ve Küreselleşme, Timaş Yayınları, İstanbul.

Rauch, J. E.(1999),Business and Social Networks in International Trade, Mimeo Department of Economics, University of California, San Diego.

Rodrik, D. (1998):“Symposium on Globalization in Perspective: An Introduction”, Journal of Economic Perspective, Fall, Vol: 12, Is: 4 , pp: 3-9.

Rotberg, R.I. ,(2003). “Failed States, Collapsed States,Weak States:Causes and Indicators”, *State Failure and State Weakness in a Time of Terror* (ed. RobertI. Rotberg),Brookings Institution Press,WashingtonD.C.

Sancak, K., (2008), “Güvenlik Kavramı Etrafındaki Tartışmalar ve Uluslararası Güvenliğin Dönüşümü”, KTÜ · Sosyal Bilimler Dergisi; Sayı: 6 – 2013.

Sander, O., (2001), Siyasi Tarih 1918-1994, İmge Kitabevi, Ankara

Sönmez, S. (2019).“Tek tabloda 80 trilyon Dolar’lık dünya ekonomisi”, <https://www.dunyahalleri.com/tek-tabloda-80-trilyon-dolarlik-dunya-ekonomisi/> (Erişim Tarihi 10.10.2019).

Steiner, A, (2019), “25th Anniversary of the Human Security Concept”, <https://www.undp.org/content/undp/en/home/news-centre/speeches/2019/25th-anniversary-of-the-human-security-concept.html>. (Erişim Tarihi, 25.10.2019).

Strange, S., (1996). *The Retreat of The State: Diffusion of Power in The World Economy*, Cambridge University Press, Cambridge.

Tağma, H., M., E. (2002). *The Impact of globalization on national security: The Turkish Case*, Bilkent Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

TBB, (2006), Küreselleşme ve Terörizmi, Türkiye Barolar Birliği Yayınları: 107, Ankara.

TDK, (2019). Güncel Türkçe Sözlük, <https://sozluk.gov.tr/?kelime=> (Erişim Tarihi 08.10.2019)

Thakur, R.(2004)., “A Political World View”, *Contemporary Security Policy*, Vol. 24, No. 1, s. 340-255.Alkan, A., E., (2014). *Küreselleşme ve Ekonomik Güvenlik*, Akdeniz Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Torun, A. (2012). *Ulusal Güvenlik Ve Küreselleşme: Türkiye’nin Ulusal Güvenlik Politikasının Dönüşümünde Küreselleşmenin Rolü*, Ankara Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Tutar, H. (2000). *Küreselleşme Sürecinde İşletme Yönetimi*, İstanbul: Hayat Yayınları.

Ulagay, O., (2000). *Qua Vadis? Küreselleşmenin İki Yüzü*, 2.Baskı, İstanbul: Doğan Kitapçılık.

UN, (1994), *Human Development Report 1994*, United Nations Development Programme, Oxford University Press. New York.

UNGA, (2012), A/Res/66/290, <https://undocs.org/A/RES/66/290>.

Ütenler, Ö. M., (2016), *Küreselleşen Dünyada Değişen Güvenlik Algısı: Çevre Güvenliği Örneği*, Bahçeşehir Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Walt, S..M., (2003). “Güvenlik Çalışmalarının Rönesansı”, *Avrasya Dosyası*, C. 9, S. 2

Wolfers, A.,(1952). “National Security” as an Ambiguous Symbol”, *Political Science Quarterly*, Vol. 67, No. 4 (Dec., 1952), pp. 481-502

Zartman, W.,I., (1995). "Introduction: Posingthe Problem of State Collapse", (Ed..WilliamI.Zartman),*CollapsedStates:TheDisintegrationandRestorationofLegitimateAuthority*,London:Lynne Rienner Publishers.